

# Προσχολική ηλικία: κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη

Αναπτυξιακή Ψυχολογία I

# Σχέδιο μαθήματος

- Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη: Η επίλυση των συγκρούσεων
- Η έννοια του εαυτού στην προσχολική ηλικία
- Ταυτότητα φύλου
- Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη διαμόρφωση του φύλου
- Η ανάπτυξη των σχέσεων φιλίας
- Παιχνίδι με κανόνες: Η λειτουργία του παιχνιδιού
- Κατηγορίες παιχνιδιού (I)
- Κατηγορίες παιχνιδιού (II): Η κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού
- Η θεωρία του νου στην προσχολική ηλικία

# Σχέδιο μαθήματος

- Το παιδί και η οικογένειά
- Ανάπτυξη της ηθικότητας
- Επιθετικότητα και βία στην προσχολική περίοδο

# Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη: Η επίλυση των συγκρούσεων

- Η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη περιλαμβάνει αλλαγές στον τρόπο που το παιδί αντιλαμβάνεται τόσο **τον εαυτό του** όσο και **τους άλλους**
- Το μεγαλύτερο τμήμα της προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνει το στάδιο **πρωτοβουλίας ή ενοχής**, που διαρκεί από το 3ο έως το 6ο έτος
  - **Πρωτοβουλία:** Το παιδί επιθυμεί να δρα ανεξάρτητα από τους γονείς και να γίνει αυτόνομο
  - **Ενοχή:** Βιώνει ενοχή όταν οι ενέργειές του αποτυγχάνουν
- **Ρόλος των γονέων**

# Η έννοια του εαυτού στην προσχολική ηλικία

- **Έννοια εαυτού – ταυτότητα:** Το σύνολο των πεποιθήσεων για τον εαυτό ως ξεχωριστό άτομο
- Χαρακτηριστικά εικόνας εαυτού
  - Όχι ακριβής
  - Αισιόδοξη
  - Υπερεκτίμηση δυνατοτήτων

# Πολιτισμικές επιρροές

- Η εικόνα του εαυτού συνδέεται με αντίστοιχες αντιλήψεις της κοινωνίας
  - **Συλλογικός προσανατολισμός: Ασία**
  - **Ατομικιστικός προσανατολισμός: Δύση**

Ταυτότητα φύλου

## Ταυτότητα φύλου

- Αίσθηση του ατόμου ότι είναι **αγόρι/άντρας** ή **κορίτσι/γυναίκα**
- Έχει διαμορφωθεί ήδη από την προσχολική περίοδο
- Τα παιδιά προτιμούν συμπαίκτες του **ίδιου φύλου**, πράγμα που είναι σύνηθες σε πολλούς πολιτισμούς



# Παιχνίδι και φύλο

- Διαφορές στο είδος παιχνιδιού
  - **Αγόρια**
    - Περισσότερο ζωηρό παιχνίδι
    - Στα τρία χρόνια προτίμηση αγοριών ως συμπαικτών
  - **Κορίτσια**
    - Οργανωμένο παιχνίδι και υπόδυση ρόλων
    - Στα 2 χρόνια, προτίμηση κοριτσιών ως συμπαικτριών

## Προσδοκίες για συμπεριφορά των δύο φύλων

- Περισσότερο αυστηρές και **στερεοτυπικές** (για κατάλληλη συμπεριφορά κάθε φύλου) από ό,τι αυτές των ενηλίκων

# Οι στερεοτυπικές προσδοκίες για τη συμπεριφορά των δύο φύλων

**Τα αγόρια πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά, όπως:**

- Ικανότητα
- Ανεξαρτησία
- Επιβολή
- Ανταγωνιστικότητα

**Τα κορίτσια αναμένεται να έχουν:**

- Συναισθηματική ζεστασιά
- Εκφραστικότητα
- Τρυφερότητα
- Ενδοτικότητα

Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη  
διαμόρφωση του φύλου

# Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη διαμόρφωση του φύλου

- **Βιολογική**
  - Εγγενείς, γενετικοί παράγοντες διαμορφώνουν τις διαφορές φύλου
- **Ψυχαναλυτική**
  - Οι διαφορές φύλου διαμορφώνονται καθώς το παιδί περνάει μια σειρά σταδίων σχετικών με βιολογικές ορμές
- **Κοινωνική μάθηση**
  - Οι διαφορές φύλου «μαθαίνονται» από την παρατήρηση της συμπεριφοράς των άλλων
- **Γνωστική**
  - Γνωστικά σχήματα που λειτουργούν ως φακός μέσω του οποίου το παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο

# Ψυχαναλυτική προσέγγιση

- Τα αγόρια και τα κορίτσια ακολουθούν διαφορετικές **διαδικασίες ταύτισης**
- Η ταύτιση του παιδιού με τον **γονέα του ίδιου φύλου** τού επιτρέπει να υιοθετήσει τις στάσεις και αξίες του γονέα (για το φύλο)

# Κοινωνική μάθηση

- Οι σχετικές με το φύλο συμπεριφορές και προσδοκίες διαμορφώνονται καθώς το παιδί **παρατηρεί** τους άλλους
- Τα **βιβλία**, τα **ΜΜΕ**, η **τηλεόραση** παίζουν ρόλο στη συνέχιση των παραδοσιακών αντιλήψεων για το φύλο

# Γνωστική προσέγγιση

- Ένα **γνωστικό πλαίσιο/σχήμα** οργανώνει κάθε φορά τις σχετικές με το φύλο πληροφορίες
- Το παιδί προσχολικής ηλικίας διαμορφώνει «**κανόνες**» σχετικά με την κατάλληλη ή μη συμπεριφορά αγοριών – κοριτσιών



## Πίνακας 8.1 Τέσσερις προσεγγίσεις στην ανάπτυξη του ρόλου του φύλου

| Προσέγγιση                                                     | Κεντρικές έννοιες                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Εφαρμογή των εννοιών στην προσχολική ηλικία                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Βιολογική</li></ul>    | <ul style="list-style-type: none"><li>• Οι πρόγονοί μας, που συμπεριφέρονταν με τρόπο που σήμερα θεωρείται στερεοτυπικά θηλυκός ή αρσενικός, είναι πιθανό να ήταν περισσότερο επιτυχείς στην αναπαραγωγή. Οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα πιθανώς οφείλονται σε διαφορές στον εγκέφαλο.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Τα κορίτσια μπορεί να είναι γενετικά «προγραμματισμένα» από την εξέλιξη να είναι πιο εκφραστικά και τρυφερά, ενώ τα αγόρια να είναι «προγραμματισμένα» να είναι πιο ανταγωνιστικά και δυναμικά. Η προγεννητική έκθεση σε αντίθετες ορμόνες έχει συνδεθεί με συμπεριφορές που αναμένονται από το άλλο φύλο.</li></ul> |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Ψυχαναλυτική</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Η ανάπτυξη της έννοιας του φύλου είναι αποτέλεσμα της ταύτισης του παιδιού με τον γονέα του ίδιου φύλου. Η ταύτιση επιτυγχάνεται με το πέρασμα από μια σειρά σταδίων, σχετικών με βιολογικές παρορμήσεις.</li></ul>                                        | <ul style="list-style-type: none"><li>• Τα κορίτσια και τα αγόρια των οποίων οι γονείς του ίδιου φύλου συμπεριφέρονται με στερεοτυπικά αρσενικό ή θηλυκό τρόπο, είναι πιθανό να συμπεριφέρονται και τα ίδια με τον ίδιο τρόπο, ίσως διότι ταυτίζονται με τον γονέα του ίδιου φύλου.</li></ul>                                                                |

- Κοινωνική μάθηση
  - Το παιδί μαθαίνει τις συναφείς με το φύλο συμπεριφορές και προσδοκίες, παρατηρώντας τη συμπεριφορά των άλλων.
  - Τα παιδιά παρατηρούν ότι τα άλλα παιδιά και οι ενήλικες επιβραβεύονται, όταν συμπεριφέρονται με στερεοτυπικά αρσενικό ή θηλυκό τρόπο ή τιμωρούνται όταν παραβιάζουν αυτά τα στερεότυπα.
- Γνωστική
  - Με τη χρήση των γνωστικών σχημάτων του φύλου, που αναπτύσσονται ενωρίς στη ζωή, το παιδί προσχολικής ηλικίας διαμορφώνει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Χρησιμοποιεί τις αυξανόμενες γνωστικές του ικανότητες για να διαμορφώσει «κανόνες» σχετικά με το τι είναι κατάλληλο για το κάθε φύλο.
  - Οι κανόνες των παιδιών προσχολικής ηλικίας σχετικά με την κατάλληλη συμπεριφορά φύλου είναι πιο άκαμπτοι σε σχέση με τους κανόνες που θέτουν τα άτομα άλλων ηλικιών, ίσως διότι μόλις έχουν διαμορφώσει γνωστικά σχήματα του φύλου που δεν επιτρέπουν αποκλίσεις από τα κοινωνικά στερεότυπα.



Gender Identity Development.mp4

Η ανάπτυξη των σχέσεων φιλίας

# Η ανάπτυξη των σχέσεων φιλίας

- Οι αντιλήψεις του παιδιού για τη φιλία εξελίσσονται με την ηλικία
- Το παιδί θέλει να διατηρήσει καλές σχέσεις με τα άλλα παιδιά/φίλους του
- Προσπαθεί να αποφεύγει και/ή να επιλύει τις συγκρούσεις
- Το παιδί, καθώς μεγαλώνει, βλέπει τη φιλία ως μια κατάσταση με συνέχεια, μια σταθερή σχέση
- Αρχίζει να κατανοεί έννοιες, όπως **η εμπιστοσύνη, η υποστήριξη** και **τα κοινά ενδιαφέροντα**

Παιχνίδι με κανόνες:  
Η λειτουργία του παιχνιδιού

# Παιχνίδι με κανόνες: Η λειτουργία του παιχνιδιού

- Το **παιχνίδι**
  - έχει αποφασιστικό ρόλο στη συνολική ανάπτυξη του παιδιού
  - Αλλάζει με την ηλικία
  - Γίνεται πιο σύνθετο, διαπροσωπικό, συνεργατικό
  - Βασίζεται όλο και περισσότερο στις διαπροσωπικές και γνωστικές δεξιότητες

# Κατηγορίες παιχνιδιού



# Κατηγορίες παιχνιδιού (I)

- **Λειτουργικό παιχνίδι**

- Απλές, επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες, χαρακτηριστικές παιδιών ηλικίας 3 ετών, που μπορεί να περιλαμβάνει αντικείμενα ή επαναλαμβανόμενες κινήσεις

- **Παιχνίδι κατασκευών**

- Χρησιμοποιεί αντικείμενα για να δημιουργήσει ή να χτίσει κάτι

- Μέχρι τα 4 έτη, το παιδί εμπλέκεται σε παιχνίδι κατασκευών, στο οποίο:

- **Δοκιμάζει** τις αναπτυσσόμενες γνωστικές του ικανότητες
- **Εξασκεί** τις κινητικές του ικανότητες
- Αποκτά **εμπειρίες** για τη λύση προβλημάτων
- Μαθαίνει να **συνεργάζεται**

# Κατηγορίες παιχνιδιού (II)

## Η κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού

- **Παράλληλο παιχνίδι**
  - Τα παιδιά παίζουν με παρόμοια παιχνίδια, με παρόμοιους τρόπους, αλλά **δεν** συναλλάσσονται μεταξύ τους
- **Παιχνίδι παρατήρησης**
  - Τα παιδιά απλώς παρατηρούν το ένα το άλλο να παίζουν
- **Συντροφικό παιχνίδι**
  - Τα παιδιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε ομάδες των δύο ή περισσότερων
  - Μοιράζονται ή δανείζονται υλικά παιχνιδιού, αλλά δεν συμμετέχουν στην ίδια δραστηριότητα
- **Συνεργατικό παιχνίδι**
  - Τα παιδιά παίζουν μαζί, κάνουν πράγματα με τη σειρά, παίζουν κοινά παιχνίδια και επινοούν «διαγωνισμούς»

# Το παιχνίδι προσποίησης

- Αλλάζει η φύση του παιχνιδιού προσποίησης/συμβολικού παιχνιδιού στην προσχολική ηλικία
- Γίνεται περισσότερο **μη ρεαλιστικό** και **επινοητικό**
- Χρήση όχι μόνον ρεαλιστικών ομοιωμάτων αλλά και λιγότερο πιστών αντιγράφων τους

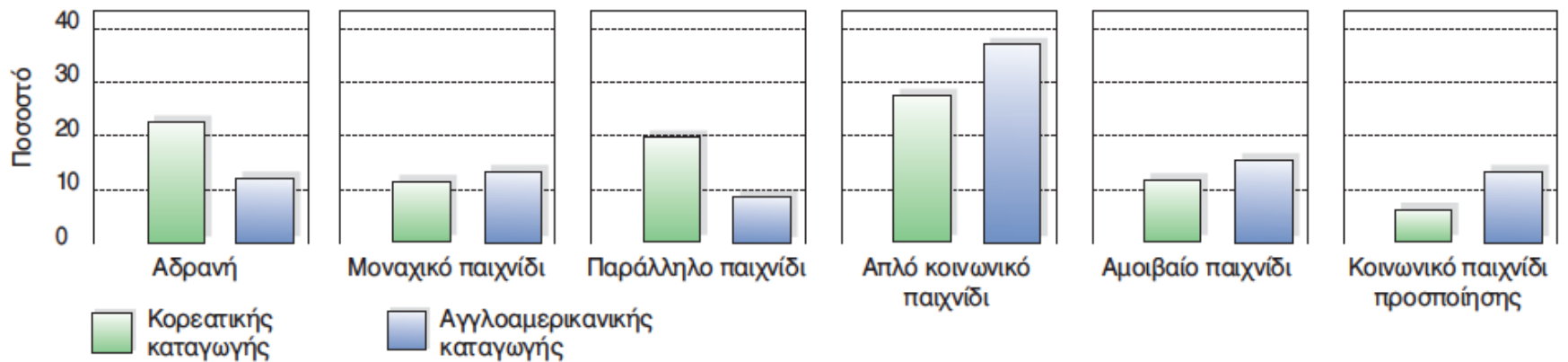
## Πίνακας 8.2 Τα είδη παιχνιδιού στην προσχολική ηλικία

| Είδος παιχνιδιού                                                                                     | Περιγραφή                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Παραδείγματα                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Γενικές κατηγορίες</b>                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Λειτουργικό παιχνίδι</li><li>• Παιχνίδι κατασκευών</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Απλές, επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες, συνήθεις στα παιδιά 3 ετών. Μπορεί να περιλαμβάνει αντικείμενα ή απλές κινητικές δραστηριότητες.</li><li>• Πιο σύνθετη μορφή παιχνιδιού, στο οποίο το παιδί χρησιμοποιεί αντικείμενα για να δημιουργήσει ή να χτίσει κάτι. Αναπτύσσεται μέχρι το 4ο έτος και επιτρέπει στο παιδί να δοκιμάσει τις σωματικές και γνωστικές του δεξιότητες και να ασκήσει τις λεπτές κινητικές δεξιότητές του.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Παιχνίδια με κούκλες, αυτοκινητάκια, σε επαναλαμβανόμενες κινήσεις, πηδηματάκια, άλματα, άπλωμα ενός κομματιού πηλού.</li><li>• Χρησιμοποιεί τουβλάκια για να κατασκευάσει σπίτι στην κούκλα του ή γκαράζ για τα αυτοκινητάκια του, συνθέτει παζλ, κατασκευάζει αντικείμενα από πηλό.</li></ul> |

## Κοινωνικές διαστάσεις του παιχνιδιού (κατηγορίες της Parten)

- Παράλληλο παιχνίδι
  - Τα παιδιά παίζουν μαζί, χρησιμοποιώντας παρόμοια παιχνίδια, με παρόμοιο τρόπο, την ίδια στιγμή, χωρίς να συναλλάσσονται μεταξύ τους. Σύνηθες είδος παιχνιδιού στα παιδιά πρώιμης προσχολικής ηλικίας.
- Παιχνίδι παρατήρησης
  - Το παιδί απλώς παρατηρεί τα άλλα παιδιά που παίζουν, χωρίς το ίδιο να λαμβάνει μέρος. Μπορεί να παρατηρεί σιωπηλό ή να κάνει σχόλια ή να ενθαρρύνει και να προσφέρει συμβουλές. Σύνηθες στα παιδιά προσχολικής ηλικίας και ενισχυτικό για το παιδί που επιθυμεί να συμμετάσχει σε μια ομάδα που ήδη παίζει.
- Συντροφικό παιχνίδι
  - Δύο ή περισσότερα παιδιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, μοιράζονται ή ανταλλάσσουν παιχνίδια ή άλλο υλικό, αν και οι δραστηριότητές τους είναι διαφορετικές.
- Συνεργατικό παιχνίδι
  - Τα παιδιά παίζουν πραγματικά μαζί, κάνουν πράγματα με τη σειρά, παίζουν κοινά παιχνίδια και επινοούν «διαγωνισμούς».
- Τα παιδιά κάθονται το ένα δίπλα στο άλλο, παίζοντας το καθένα με το δικό του αυτοκινητάκι, φτιάχνοντας το δικό του παζλ ή κατασκευάζοντας δικό του ζωάκι από πηλό.
- Ένα παιδί παρακολουθεί μια ομάδα άλλων παιδιών που παίζουν με κούκλες, αυτοκινητάκια ή πηλό και χτίζουν με τουβλάκια ή «δουλεύουν» μαζί για να συνθέσουν ένα παζλ.
- Δύο παιδιά που το καθένα χτίζει το δικό του σπιτάκι από τουβλάκια και που μοιράζονται ή ανταλλάσσουν μεταξύ τους υλικά του παιχνιδιού.
- Μια ομάδα παιδιών που συνεργάζονται για να φτιάξουν ένα παζλ και το καθένα περιμένει τη σειρά του για να συμπληρώσει το παζλ. Παιδιά που παίζουν με αυτοκινητάκια ή κούκλες και περιμένουν τη σειρά τους για να κάνουν τις κούκλες να μιλήσουν ή καθορίζουν κανόνες για το πώς θα κάνουν αγώνα δρόμου με τα αυτοκινητάκια.

# Πολιτισμικό πλαίσιο και παιχνίδι



Οι έρευνες στο παιχνίδι παιδιών κορεατικής καταγωγής και παιδιών αγγλοαμερικανικής καταγωγής στις ΗΠΑ δείχνουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο που παίζουν οι δύο αυτές ομάδες παιδιών

Η θεωρία του νου στην προσχολική ηλικία

# Η θεωρία του νου στην προσχολική ηλικία

- Με βάση τη δική του θεωρία του νου, το παιδί μπορεί να διατυπώνει **ερμηνείες** για το πώς σκέπτονται οι άλλοι και γιατί συμπεριφέρονται με έναν συγκεκριμένο τρόπο
  - Διακρίνει το **φανταστικό** από το **πραγματικό**
  - **Προσποιείται** και αντιδρά σε φανταστικά γεγονότα
  - Ξέρει ότι και οι άλλοι έχουν αυτή την ικανότητα
  - Αρχίζει να κατανοεί τα **κίνητρα**



# Η θεωρία του νου στην προσχολική ηλικία

- **Η ανάπτυξη της θεωρίας του νου συνδέεται με:**
- Την ωρίμανση του εγκεφάλου
- Ορμονικές αλλαγές
- Την ανάπτυξη της γλώσσας
- Ευκαιρίες για διαπροσωπικές συναλλαγές και συμβολικό παιχνίδι
- Πολιτισμικούς παράγοντες

# Παιδί και οικογένεια

13. Προσχολική ηλικία: Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη

# Το παιδί προσχολικής ηλικίας στην οικογένειά του

- Πολλά παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε έναν πολύπλοκο κόσμο
  - Αυξάνεται ο αριθμός των **μονογονικών οικογενειών**
  - Οι καλές/θετικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια προάγουν και τις σχέσεις με τα άλλα παιδιά
  - Για τα περισσότερα παιδιά, τα προσχολικά χρόνια δεν είναι περίοδος αναταραχών και αναστάτωσης

# Αποτελεσματικοί τρόποι ανατροφής παιδιών

## Απολυταρχικός/αυταρχικός

- Ασκεί έλεγχο, αυστηρός, ψυχρός
- Θεωρεί σημαντική την τυφλή υπακοή του παιδιού

## Παραχωρητικός

- Ασχολείται με το παιδί
- Χρησιμοποιεί λίγα ή καθόλου όρια ή έλεγχο στη συμπεριφορά του παιδιού

## Διαλεκτικός

- Θέτει σταθερά, σαφή και συνεπή όρια
- Επιτρέπει τη διαφωνία και χρησιμοποιεί τη λογική και την εξήγηση (γιατί) και αναλύει τις συνέπειες μιας συμπεριφοράς

## Αμέτοχος/αδιάφορος

- Δεν ασχολείται με το παιδί
- Συναισθηματικά απόμακρη/απορριπτική στάση
- Ακραία περίπτωση: **Παραμέληση παιδιού**

**Πίνακας 8.3** Τρόποι ανατροφής των παιδιών/γονικές πρακτικές

| Πόσο απαιτητικοί από τα παιδιά είναι οι γονείς | ▶ Απαιτητικοί                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Ελαστικοί/χαλαροί                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Πόσο ανταποκρίνονται οι γονείς στα παιδιά      | ▼ Διαλεκτικοί                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Παραχωρητικοί                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| • Υψηλός βαθμός ανταπόκρισης                   | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Χαρακτηριστικά:</b> Σταθεροί, θέτουν σαφή και συνεπή όρια.</li><li>• <b>Σχέση με τα παιδιά:</b> Αν και τείνουν να είναι σχετικά αυστηροί, όπως οι αυταρχικοί/απολυταρχικοί γονείς, εκφράζουν την αγάπη τους, είναι συναισθηματικά υποστηρικτικοί και ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να είναι ανεξάρτητα. Επίσης, προσπαθούν να συζητούν με τα παιδιά τους, εξηγώντας τους γιατί θα πρέπει να συμπεριφερθούν με συγκεκριμένο τρόπο και εξηγούν τους λόγους για οποιαδήποτε ποινή που μπορεί να επιβάλλουν.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Χαρακτηριστικά:</b> Ελαστική και ασυνεπής ανατροφοδότηση.</li><li>• <b>Σχέση με τα παιδιά:</b> Δεν απαιτούν πολλά από τα παιδιά τους και δεν θεωρούν ότι έχουν μεγάλο μέρος της ευθύνης για το πώς αυτά θα εξελιχθούν. Ασκούν λίγους ή και καθόλου περιορισμούς ή έλεγχο στη συμπεριφορά των παιδιών τους.</li></ul>                                                        |
|                                                | ▲ Αυταρχικοί/απολυταρχικοί                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Αμέτοχοι                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| • Χαμηλός βαθμός ανταπόκρισης                  | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Χαρακτηριστικά:</b> Ασκούν έλεγχο και επιβάλλουν ποινές, είναι αυστηροί και ψυχροί.</li><li>• <b>Σχέση με τα παιδιά:</b> Ο λόγος τους είναι νόμος και θεωρούν πολύ σημαντική την αυστηρή, τυφλή υπακοή από τα παιδιά τους. Επίσης, δεν ανέχονται τη διαφωνία.</li></ul>                                                                                                                                                                                                                                         | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Χαρακτηριστικά:</b> Υιοθετούν αδιάφορη και απορριπτική συμπεριφορά.</li><li>• <b>Σχέση με τα παιδιά:</b> Είναι συναισθηματικά απόμακροι και θεωρούν ότι ο ρόλος τους περιορίζεται μόνο στην παροχή τροφής, ρούχων και στέγης στο παιδί. Στην πιο ακραία του μορφή, το είδος αυτό ανατροφής των παιδιών καταλήγει στην παραμέληση, ένα είδος παιδικής κακοποίησης.</li></ul> |

# Χαρακτηριστικά παιδιών και τύπος ανατροφής

- **Αυταρχικοί γονείς:** Έχουν παιδιά εσωστρεφή, με κοινωνικά ελλείμματα
- **Παραχωρητικοί γονείς:** Εξαρτημένα παιδιά, δύστροπα και με λίγες κοινωνικές δεξιότητες
- **Αμέτοχοι γονείς:** Παιδιά συναισθηματικά απόμακρα, νιώθουν ότι δεν τα αγαπούν, ανασφαλή
- **Διαλεκτικοί γονείς:** Ανεξάρτητα, φιλικά, διεκδικητικά και συνεργατικά
- Οι γονικές πρακτικές αντανακλούν το πολιτισμικό πλαίσιο της κοινωνίας
- Καμία γονική πρακτική (ή στυλ) δεν είναι καθολικά κατάλληλη για όλα τα παιδιά

# Παιδική κακοποίηση

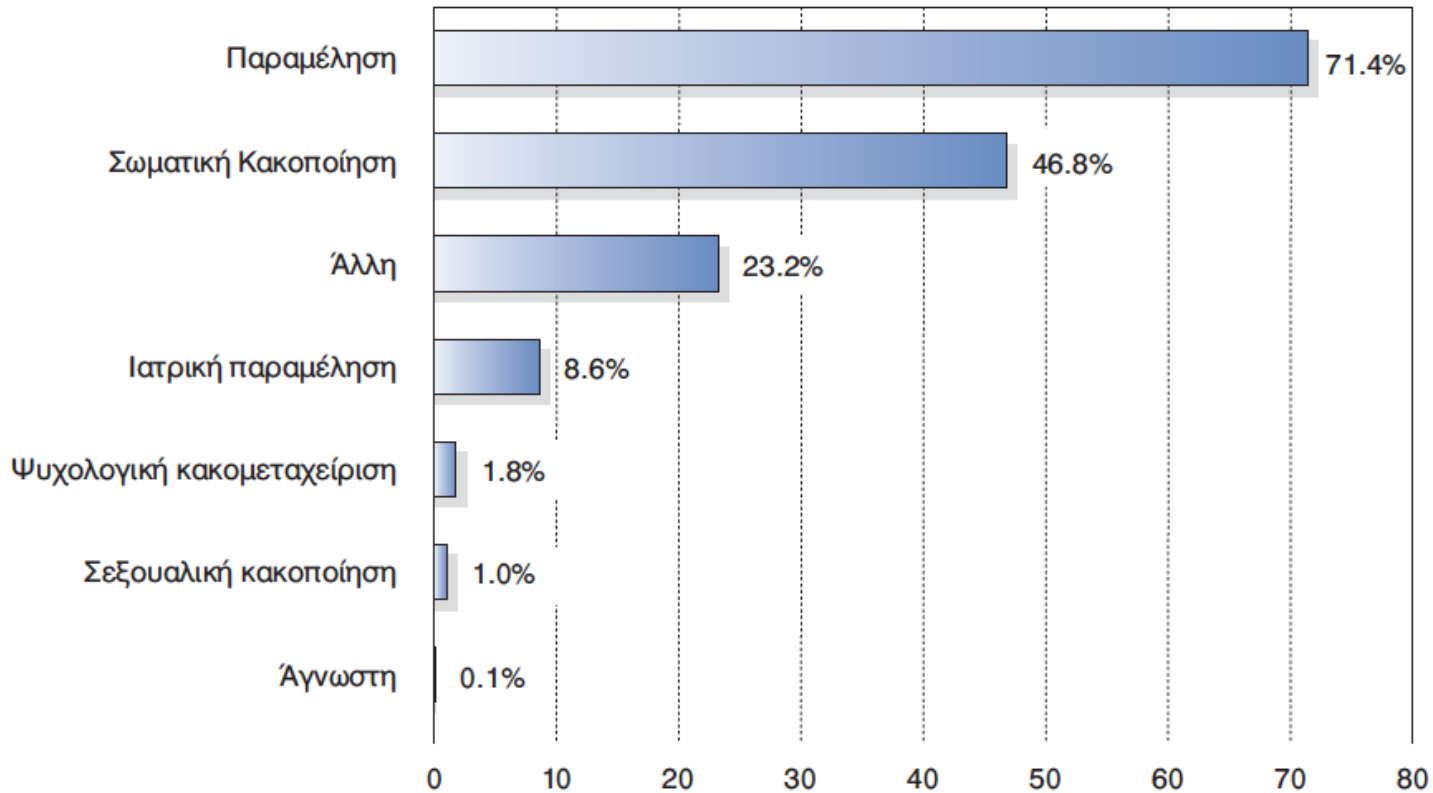
13. Προσχολική ηλικία: Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη

# Παιδική κακοποίηση και ψυχολογική κακομεταχείριση

- Η σκόπιμη πρόκληση φυσικής/σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης στο παιδί από έναν ενήλικα



Σχήμα 8.2 Μορφές παιδικής κακοποίησης



Η παραμέληση αποτελεί την πιο συχνή μορφή παιδικής κακοποίησης

# Παράγοντες που συνδέονται με την κακοποίηση

- Πενία
- Μονογονική οικογένεια
- Υψηλά επίπεδα ενδο-οικογενειακών συγκρούσεων
- Χρήση ουσιών

## Πίνακας 8.4 Ορισμένες ενδείξεις παιδικής κακοποίησης

Επειδή η παιδική κακοποίηση αποτελεί συνήθως ένα κρυφό, συγκαλυμμένο έγκλημα, η αναγνώριση των θυμάτων είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν διάφορες ενδείξεις σε ένα παιδί που παραπέμπουν στην ύπαρξη κακοποίησης (Robbins, 1990):

- Ορατά, σοβαρά τραύματα, τα οποία δεν έχουν λογική εξήγηση
- Δαγκωματιές ή σημάδια στραγγαλισμού
- Σημάδια καψίματος από τσιγάρο ή από καυτό νερό
- Πόνος χωρίς εμφανή αιτία
- Φόβος για ενήλικες ή άλλα άτομα που φροντίζουν το παιδί
- Ακατάλληλη ενδυμασία με ξεστό καιρό (μακριά μανίκια, μακριά παντελόνια, μπλούζες με κλειστό λαιμό) – πιθανώς για την απόκρυψη τραυματισμών στο λαιμό, τα χέρια και τα πόδια
- Ακραία συμπεριφορά – ακραία επιθετικότητα, έντονη παθητικότητα, έντονη απόσυρση/εσωστρέφεια
- Φόβος για σωματική επαφή

Αν υποψιάζεσαι ότι ένα παιδί είναι θύμα βίαιης συμπεριφοράς, είναι υποχρέωσή σου να δράσεις. Τηλεφώνησε στην Εθνική Γραμμή για τα παιδιά SOS 1056. Μίλησε σε ένα δάσκαλο ή σε κάποιον από την τοπική εκκλησία. Θυμήσου, ότι αν δράσεις αποφασιστικά, μπορεί να σώσεις τη ζωή ενός παιδιού.

# Αίτια της σωματικής κακοποίησης

- Τα παιδιά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να υποστούν κακοποίηση όταν:
  - Έχουν **δύσκολη ιδιοσυγκρασία**
  - Είναι υπερβολικά **αγχώδη**, «**βρέχουν**» το κρεβάτι τη νύχτα, εμφανίζουν **αναπτυξιακή καθυστέρηση**
- **Ασαφή όρια μεταξύ αποδεκτής και μη αποδεκτής σωματικής βίας**
  - Ασαφής η διάκριση μεταξύ ραπίσματος και «ξύλου»
  - Το ράπισμα που αρχίζει με θυμό μπορεί να γίνει κακοποίηση
  - Ιδιωτικότητα στην ανατροφή
  - Μη ρεαλιστικές προσδοκίες
- Τα παιδιά δεν είναι ΠΟΤΕ υπεύθυνα για την κακοποίησή τους

# Θεωρία του φαύλου κύκλου της βίας

- Η κακοποίηση και παραμέληση που υφίστανται τα παιδιά τα προδιαθέτουν, ως ενήλικες, να κακοποιούν και να παραμελούν τα δικά τους παιδιά
- Αυτό ισχύει για περίπου το 1/3 των περιπτώσεων κακοποίησης

# Ψυχολογική κακομεταχείριση

- Η ψυχολογική κακομεταχείριση:
  - Όταν οι γονείς ή άλλοι ενήλικες βλάπτουν τη συμπεριφορική, γνωστική, συναισθηματική ή σωματική λειτουργικότητα του παιδιού
  - Μπορεί να πάρει τη μορφή **παραμέλησης**, όταν οι γονείς αδιαφορούν για το παιδί ή αντιδρούν με συναισθηματική ψυχρότητα
  - **Δύσκολο να ανιχνευθεί**, όταν δεν υπάρχουν σωματικές βλάβες

# Επιπτώσεις της ψυχολογικής κακομεταχείρισης

- Μερικά παιδιά τα καταφέρνουν και μεγαλώνουν φυσιολογικά
- Άλλα υφίστανται μακροχρόνιες βλάβες
  - **Χαμηλή αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη, τάσεις αυτοκτονίας**
  - Ψέμα
  - Άτακτη συμπεριφορά
  - **Υποεπίδοση** στο σχολείο
  - Προβλήματα με τον **νόμο** (εγκληματική συμπεριφορά)

# Ανθεκτικότητα: Υπέρβαση της αντιξοότητας

- **Ανθεκτικότητα:** Η ικανότητα του παιδιού να ξεπερνά καταστάσεις που το θέτουν σε κίνδυνο για σωματική ή/και ψυχολογική βλάβη
- **Ανθεκτικά παιδιά:** Εμφανίζουν αυτή την ικανότητα σε υψηλό βαθμό



# Ανάπτυξη της ηθικότητας

13. Προσχολική ηλικία: Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη

# Ανάπτυξη της ηθικότητας

- Η αίσθηση που έχει το παιδί για τη δικαιοσύνη, για το τι είναι σωστό και τι λάθος και ο τρόπος αντιμετώπισης των ζητημάτων αυτών
- Ερμηνευτικές προσεγγίσεις
  - Η προσέγγιση του **Piaget**
  - Η θεωρία της **κοινωνικής μάθησης**
  - **Γενετικές προσεγγίσεις**

# Θεωρία Piaget

- **Ετερόνομη ηθική**
  - 4-7 έτη
  - Οι κανόνες είναι **αμετάβλητοι**, απαραβίαστοι, πέραν του δικού του ελέγχου
  - **Δεν** λαμβάνονται υπόψη οι **προθέσεις**
  - Πίστη στην **άμεση δικαιοσύνη** (άμεση τιμωρία για παραβάσεις)

# Θεωρία Piaget

- **Στάδιο αρχικής συνεργασίας**
  - 7-10 έτη
  - Το παιδί γίνεται περισσότερο κοινωνικό και μαθαίνει κανόνες
  - Παίζει σύμφωνα με κοινά αποδεκτούς κανόνες
- **Στάδιο αυτόνομης συνεργασίας**
  - Αρχίζει στα 10 έτη
  - Το παιδί αναγνωρίζει ότι οι κανόνες μπορούν να τροποποιηθούν με κοινή συναίνεση

# Αξιολόγηση της θεωρίας του Piaget

- **Ακριβής περιγραφή** της πορείας ανάπτυξης της ηθικότητας
- **Υποεκτίμηση της ηλικίας** στην οποία το παιδί αναπτύσσει τις δεξιότητες για θέματα ηθικής

# Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης

- Το **περιβάλλον** συμβάλλει στην εμφάνιση θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς
- Η ηθική συμπεριφορά αποκτάται με την **ενίσχυση** και τη **μίμηση προτύπων**
- Το παιδί προσχολικής ηλικίας είναι περισσότερο πιθανό να έχει ως **πρότυπο ενήλικες** που φέρονται με ζεστασιά και κατανόηση, που είναι ικανά άτομα και με κύρος

# Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης (συνέχεια)

- Η παρατήρηση της ηθικής συμπεριφοράς των άλλων:
  - Υπενθυμίζει στο παιδί τους **κανόνες της κοινωνίας** για τη σημασία που έχει η ηθική συμπεριφορά, όπως μεταβιβάζεται από τους σημαντικούς άλλους
  - Ενισχύει τη σύνδεση ορισμένων **καταστάσεων** με συγκεκριμένα **είδη συμπεριφοράς**
  - Ανάπτυξη γενικότερων κανόνων και αρχών:  
**Αφαιρετική μίμηση προτύπου**

# Γενετικές προσεγγίσεις

- **Ειδικά γονίδια** ίσως συνδέονται με ορισμένες πλευρές της ηθικής συμπεριφοράς
- Το παιδί προσχολικής ηλικίας έχει **γενετικές προδιαθέσεις** να συμπεριφέρεται γενναιόδωρα ή εγωιστικά
- Το περιβάλλον, επίσης, παίζει ρόλο στον καθορισμό της ηθικής συμπεριφοράς



# Ενσυναίσθηση και ηθική συμπεριφορά

- Η ενσυναίσθηση αποτελεί τον πυρήνα ορισμένων μορφών συμπεριφοράς, καθώς είναι η ικανότητα του ατόμου να **κατανοεί τα συναισθήματα των άλλων**
  - Η ενσυναίσθηση αναπτύσσεται καθώς αυξάνει η ικανότητα του παιδιού να παρακολουθεί και να ρυθμίζει τις συναισθηματικές και γνωστικές του αντιδράσεις

# Επιθετικότητα και βία στην προσχολική περίοδο

# Επιθετικότητα και βία στην προσχολική περίοδο

- **Επιθετικότητα**
  - Η σκόπιμη πρόκληση βλάβης σε ένα άτομο
- Η επιθετικότητα στην αρχή της προσχολικής περιόδου
  - Συχνά κατευθύνεται στην εξασφάλιση ενός **ευχάριστου αποτελέσματος**
  - **Μειώνεται** στη συνέχεια, όπως και η συχνότητα και η διάρκεια των επεισοδίων επιθετικής συμπεριφοράς
- Η **ακραία και διαρκής επιθετικότητα** αποτελεί σοβαρή πηγή ανησυχίας

# Συναισθηματική αυτο-ρύθμιση

- Η ικανότητα του ατόμου να ρυθμίζει το συναίσθημά του στο επιθυμητό επίπεδο έντασης
- Από τα 2 έτη το παιδί:
  - είναι ικανό να μιλήσει για τα συναισθήματά του και να χρησιμοποιεί **στρατηγικές ρύθμισής** τους
- Στην προσχολική ηλικία το παιδί:
  - Αναπτύσσει πιο αποτελεσματικές στρατηγικές και μαθαίνει να αντιμετωπίζει καλύτερα τα αρνητικά του συναισθήματα
  - Μαθαίνει να χρησιμοποιεί τον λόγο για να εκφράσει τις επιθυμίες του
  - Γίνεται όλο και πιο ικανό στο να «διαπραγματεύεται» με τους άλλους

# Είδη επιθετικότητας

- **Συντελεστική επιθετικότητα**
  - Έχει ως κίνητρο την επιθυμία του παιδιού να επιτύχει έναν συγκεκριμένο στόχο
  - Είναι συχνότερη στα αγόρια από ό,τι στα κορίτσια
- **Διαπροσωπική/σχεσιακή επιθετικότητα**
  - Έχει ως στόχο την πρόκληση ψυχικής βλάβης
  - Είναι συχνότερη στα κορίτσια

# Αίτια της επιθετικότητας

- **Freud**
  - Το ένστικτο του θανάτου προκαλεί την επιθετική συμπεριφορά
- **Lorenz**
  - Ένστικτο της πάλης που εμφανίζεται σε όλους τους ζώντες οργανισμούς
- **Κοινωνιοβιολόγοι**
  - Η επιθετικότητα οδηγεί σε περισσότερες ευκαιρίες ζευγαρώματος και μεταβίβασης των γονιδίων στις επόμενες γενεές
- **Θεωρία της κοινωνικής μάθησης**
  - Η επιθετικότητα, ως επίκτητο χαρακτηριστικό, βασίζεται στην παρατήρηση και τη μάθηση
- **Γνωστική θεωρία**
  - Η επιθετικότητα επηρεάζεται από το πώς ερμηνεύονται οι πράξεις των άλλων

## Σχήμα 8.3 Μίμηση επιθετικού προτύπου



Αυτή η σειρά φωτογραφιών προέρχεται από το κλασικό πείραμα του Albert Bandura με την κούκλα «Μπόμπο», το οποίο σχεδιάστηκε για να δείξει τη διαδικασία της κοινωνικής εκμάθησης στην επιθετικότητα. Οι φωτογραφίες δείχνουν με σαφήνεια ότι τα παιδιά μιμούνται την επιθετική συμπεριφορά του ενήλικα (η πρώτη σειρά φωτογραφιών δείχνει την επιθετική συμπεριφορά του ενήλικα και η δεύτερη και τρίτη σειρά τη συμπεριφορά των παιδιών).

# Τηλεοπτική βία

- Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας υποδεικνύει ότι η **τηλεοπτική βία** οδηγεί το παιδί σε επιθετική συμπεριφορά
- Η παρατήρηση βίας στην τηλεόραση μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη **ετοιμότητα για επιθετικές πράξεις**, για **εκφοβισμό** και σε **μειωμένη ευαισθησία** για την ψυχική οδύνη των θυμάτων βίας



# Ηλεκτρονικά παιχνίδια και επιθετικότητα

- Έκθεση στην επιθετικότητα
- Απο-ευαισθητοποίηση στη βία
- Απουσία ενσυναίσθησης
- Απουσία θετικής διαπροσωπικής συμπεριφοράς

# Ερωτήσεις

1. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία σύμφωνα με τη θεωρία του Erikson
2. Η έννοια του εαυτού στην προσχολική ηλικία
3. Ταυτότητα φύλου στην προσχολική ηλικία: χαρακτηριστικά και ερμηνευτικές προσεγγίσεις
4. Τι είναι το λειτουργικό παιχνίδι και το παιχνίδι κατασκευών
5. Ποια είναι τα είδη του παιχνιδιού ως προς την κοινωνική του διάσταση
6. Ποιες είναι οι επιπτώσεις της ανάπτυξης της θεωρίας του νου στην προσχολική ηλικία
7. Το παιδί και η οικογένειά
8. Ανάπτυξη της ηθικότητας
9. Επιθετικότητα και βία στην προσχολική περίοδο

Καλή μελέτη!!!!

Και καλή επιτυχία στις εξετάσεις!!!!